

Григораш В. С.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛІЗМУ ТА КОНСОНАНТИЗМУ ЗАХІДНОГО РАЙДИНГУ ЙОРКШИРСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

Стаття присвячена дослідженню особливостей вокалізму та консонантизму мовлення мешканців Західного Райдингу Йоркширу. Матеріалом дослідження є радіоінтерв'ю, записані місцевими радіостанціями BBC. Методом слухового аналізу доводиться соціальна природа Йоркширського діалекту, виділяються його соціолінгвістичні особливості.

Ключові слова: вокалізм, консонантизм, діалект, соціолінгвістичні особливості.

Статья посвящена исследованию особенностей вокализма и консонантизма речи жителей Западного Райдинга Йоркшира. Материалом исследования являются радиоинтервью, записанные местными радиостанциями BBC. Методом слухового анализа доказываемая социальная природа Йоркширского диалекта, выделяются его социолингвистические особенности.

Ключевые слова: вокализм, консонантизм, диалект, социолингвистические особенности.

The immediate aim of the article is to define the vocalic and consonant features of West Riding speech of Yorkshire dialect. The radio interviews, recorded by the local radio BBC stations, were chosen as the material for the research. The auditory analysis proves the social nature of Yorkshire dialect, emphasizes its sociolinguistic peculiarities.

Key words: vocalism, consonantism, dialect, sociolinguistic peculiarities.

В останні десятиліття в соціолінгвістиці та діалектології спостерігається зростаючий інтерес до різних регіональних типів мовлення, які відображають самобутність та культуру життя окремого народу.

Оскільки регіональні діалекти довгий час піддавалися стандартизованому впливу літературної мови, вони не існують у “чистому вигляді”; більшість людей, які розмовляють на діалектах, використовують як рідний діалект, так і літературну мову або її варіант. Багато особливостей регіональних діалектів пояснюються соціальними факторами, тож регіональні діалекти тісно пов'язані з соціальними. Останнім часом посилилась відмінність між мовою городян і тих, хто виріс у сільській місцевості, як представників одного й того ж регіонального діалекту. Все це дозволяє говорити про сучасні регіональні діалекти як про складне неоднорідне утворення. Англійські діалекти мають тривалу історію і продовжують існувати, незважаючи на всі фактори, які заважають їх збереженню [6, с. 15].

Мал. 1

Йоркширський діалект – регіональний негомогенний по своїй природі діалект історичного графства Йоркшир на півночі Англії, яке являє собою найбільше територіальне утворення в цьому регіоні. У 1974 році Йоркшир був розділений на чотири нові адміністративні регіони: Північний Йоркшир, відомий як Північний Райдинг (адміністративне ділення Йоркширського діалекту з часів скандинавського захоплення графства); Південний та Західний Йоркшир, відомі як Західний Райдинг, та Східний Йоркшир, оригінальна назва якого була Східний Райдинг (див. мал. 1) [10, с. 3].

Вивченням фонетичних та лексико-граматичних особливостей Йоркширського діалекту, а також його лексикографічних та культурних особливостей займалися вітчизняні та зарубіжні дослідники: М.М. Маковський [4], О.І. Бродович [1], М. Вейклін (M. Wakelin) [13], Дж. Уелс, (J. Wells) [14], А. Келета (A. Kellett) [9]; П. Райта (P. Wright) [15]. Однак мало уваги було приділено вивченню фонетичної природи Йоркширського діалекту, а також його вікових, гендерних, професійних та соціально-класових особливостей. Усе вищезазначене зумовлює **актуальність** даного дослідження.

Метою поданої статті є спроба проаналізувати на сегментному рівні особливості вокалізму та консонантизму північного діалекту Англії, а саме, діалекту Західного Райдингу Йоркширу. Відповідно до мети були поставлені наступні **задачі** дослідження:

- проаналізувати на сегментному рівні особливості діалекту Західного Райдингу на основі слухового аналізу та виділити його територіальні ознаки, характерні окремо для Західного та Південного Йоркширу;
- виявити особливості вимови, характерні для інформантів різних вікових груп та соціальних класів.

Матеріалом дослідження послуговували 10 монологічних висловлювань жителів Західного та Південного регіонів Йоркширу, вилучених з радіоінтерв'ю, записаних місцевими радіостанціями BBC великих та малих міст (Bradford, Dewsbury, Featherstone, Fulstone, Carlton, Chapeltown, Cudworth, Doncaster, Sheffield). Опитувались інформанти віком від 20 до 83 років, які більшу частину свого життя прожили саме в цих регіонах. Серед інфор-

мантів: пенсіонери, ув'язнені, журналіст, лікар, консультант з безпеки, шахтарі, тюремний наглядач, волонтер. Переважна більшість мовців – люди, що належать до нижчих верств суспільства. Саме вони у мовленні використовують найсильніші регіональні акценти. Ґрунтуючись на попередні дослідження В. Лабова [11] та П. Традгіла [12], усіх вищезазначених інтерв'ююваних було розділено на наступні класи: нижчий середній клас (журналіст, лікар), робітничий клас (колишні шахтарі, консультант з безпеки, пенсіонери, тюремний наглядач та волонтер) та нижчі верстви населення (*underclasses*), до яких було віднесено двох ув'язнених чоловіків. Інформанти були об'єднані в вікові групи наступним чином: 1) 20-25 років; 2) 38-57 років; 3) 65-83 роки. Інтерв'юювані відповідали на питання, які стосувалися їх трудових та тюремних буднів, сімейних взаємовідносин та побуту, соціальних подій.

Йоркширський діалект вельми своєрідний за своїми лінгвістичними характеристикам. Найбільш істотні відмінності між ним та іншими діалектами, а також Received Pronunciation (далі RP) виявляються на фонетичному рівні. У системі голосних спостерігається якісна заміна звуків. Крім того, мають місце кількісні зміни голосних. Що стосується приголосних, то характерною особливістю Йоркширського діалекту є їх відсутність на початку деяких слів, насамперед службових [3, с. 25].

Найбільші складнощі для не носіїв діалекту є так звані "glottal stop" – твердий приступ, або глотальний змичний (далі [ʔ]) [9, с. 28]. Притвердому приступі перешкодаповітряномупотокустворюється в результаті змички голосових зв'язок [2, с. 14]. Назване фонетичне явище є характерною ознакою мовлення всіх соціальних класів та вікових груп інформантів, що дозволяє зробити висновок про універсальність його використання в Західному Райдингу: 1959 [na:mʔi:nfifta:m]; couldn't [kɒnʔt]; aught [ɔʊʔ]; naught [nɔʊʔ]; pretty [p.ʊti]; started [sta:ʔɪd]; nineteen [na:mʔi:n]; little [liʔ]; a lot of advice [ə lɒt ədva:ɪs]; if they want to [wɒnʔ go] go out, they used [ʤusʔ kɒm] come every day.

З наведених прикладів чітко просліджується тенденція утворення твердого приступу в інтервокальній позиції та у випадку, коли приголосному передують інші шумні приголосні чи сонорні.

Це фонетичне явище є найбільш рекурентним у проаналізованих монологіях та представляє один із варіантів Йоркширської асиміляції приголосних, яка виникає, коли кінцевий дзвінкий обструент контактує з початковим глухим обструентом в межах складного слова або на межі слів. В результаті відбувається повне оглушення попереднього приголосного. Приголосні [d] та [t] під впливом асиміляції можуть реалізуватися як твердий приступ [ʔ]. Асиміляція поширена в Західному та Південному Йоркширі, де в місцевому акценті вона є категоріальним явищем, тому що виступає в якості фонологічного правила мовленнєвої зв'язності [14, с. 367].

Результати аналізу вікових, класових та територіальних особливостей Йоркширської асиміляції доводять той факт, що асиміляція є ознакою мовців Західного та Південного Йоркширу, двох вікових груп (38-57 років та 65-83 років), робітничого та нижчого середнього класів та не зустрічається в мовленні більш молодих інформантів (20-25 років) та нижчих верств населення: *my dad, who was very proud, said [pɹaʊʔ sed]; cut old clothes [ɔʊlʔklɔ:z] up; buy some bloody foods [fɹʊʔs]; dead straight [deʔ stɹɛ:ɪt]; I said to [settu] my mother; this old coal [ɔʊlʔkɔ:l] truck; you could pick [kɔʔ pik] where you wanted to live; me and my friend Pat [f:ɛnʔtpat]; but what I did see [dɪʔ si:]; good thing [gʊʔ θɪŋ]; the wives started coming [sta:təʔ kɒmɪŋ] over; I would say [wʊʔ se:]; there used to be slight words [fwa:ts] said; medicine [meʔsən]; we had [at]two rooms downstairs.*

Втрата голосних на початку слова або цілих складів є характерною рисою інформантів усіх вікових груп робітничого та нижчого середнього соціальних класів Західного та Південного Йоркширу: *(po)tatoes [pɹəte:ɪtəz~te:ɪtəz]*. Сполучник (*be*)cause, в якому випадає префікс *be-*, реалізується в мовленні інформантів у трьох варіантах: [kɹs~kɔz~kɹs].

Цікавим є той факт, що в деяких дієсловах та сполучниках не вимовляються кінцеві приголосні. Явище характерне для інтерв'ююваних усіх вікових груп та соціальних класів Західного та Південного Йоркширу: *give [gi]; with [wi]*.

До **спільних особливостей консонантизму Західного та Південного Йоркширу** належать:

Закінчення *-ing* вимовляється як [ɪŋ] в усіх вікових групах та соціальних класах: *nothing [nʊθɪŋ]; making [mekɪŋ]; going [gɔɪŋ]; coming [kɒmɪŋ]; taking [teɪŋ]; talking [tɔ:ɪŋ]; getting [ge.ʊŋ]; letting [le.ʊŋ]; belongings [bɪlɒŋɪŋz]*.

ГН-fronting (використання губно-зубних фрикативних [f] та [v] замість зубних [θ] та [ð] [8, с. 11]) є рекурентним у мовленні нижчих верств населення вікової групи 20-25 років: *thirty-six [fɹ:ʔɪsɪks]; thirty-seven [fɹ:ʔɪsevən]; nothing [nʊfɪŋ]; either [i:və]; sympathise [sɪmpəfɑ:ɪz]*.

Загальнокласовою та -віковою тенденцією є втрата фрикативного [h] (особливо перед голосним звуком): *houses [aʊzəz]; hooked [hʊkt]; haven't [ʌnt]; hour [aʊə]*.

У модальних та допоміжних дієсловах, які містять негативну частку *n't*, попередні приголосні, які стоять перед цією часткою не вимовляються, тобто слова скорочуються до односкладових слів у мовленні інформантів усіх соціальних класів та вікових груп: *wasn't [wɒnt]; didn't [dɪnʔ]; couldn't [kɒnʔt]; wouldn't [wɒnt]; don't and doesn't [dɒnt]; haven't [ʌnt]*.

Заміна означеного артикля глотальним змичним (definite article + C → [ðə~ʔ]) спостерігається в мовленні інформантів усіх описуваних соціальних класів та вікових груп: *when the post office [wen ʔ pɔ:st ɒfɪs] opens*.

В системі **консонантизму Західного Йоркширу** зустрічаються такі відхилення від RP:

У деяких випадках зустрічається інтрузивний [ɹ], який функціонує для зв'язності мовлення. Вищезазначена реалізація приголосного є рекурентною для робітничого класу віком 38-57 років, що виразно ілюструє наступний приклад: *like you are in here [laɪk jə.ɹ a:ɹ ɪn ɪə]*.

Серединний [l] не вимовляється в мовленні нижчого середнього та робітничого класів двох вікових груп (38-57 та 65-83 років): *always [ɔ:wɪz~ɔ:wəz]*.

Просліджується тенденція одзвінчення передньоязичного апікально-альвеолярного глухого [s] в кінці слів у інтерв'ююваних нижчого середнього та робітничого класів двох вікових груп (38-57 років, 65-83 років): *us [əz~ʊz]*.

Система **консонантизму Південного Йоркширу** значною мірою схожа з системою Західного Йоркширу в силу територіальної близькості та історично сформованої системи вимови. Однак виділяються особливості, характерні лише для інформантів із Південного Йоркширу:

Заміна в ненаголошеній позиції редукованого [ə] на задній відкритий [ɒ] у мовленні інтерв'юваних робітничого класу 38-57 та 65-83 років: *conditions* [kʌndɪʃənz]; *compare* [kəmpeə]; *controlled* [kɒntɹɔʊld]; *continuation* [kɒntɪnju:ʃən]; *concern* [kɒnsə:n].

Реалізація монофтонгу [ɔ:] у вигляді дифтонгу [ɔə] в мовленні нижчого та робітничого класів усіх вікових груп: *floor* [flɔə]; *four* [fɔə]; *courses* [kɔəsəz].

Вживання інформантами нижчого та робітничого класів усіх вікових груп дифтонгу [ɪə], який у Західному Йоркширі репрезентований дифтонгом [eə]: *years* [jɪəz]; *there* [ðɪə]; *nowhere* [nɔ:wiə]; *where* [wiə].

Вимова дифтонгу [aʊ] в південній частині Західного Райдингу як довгого заднього монофтонгу [a:] інформантами нижчого та робітничого класів усіх вікових груп: *out* [a:t]; *about* [əba:ʔ]; *round* [ɹa:nd].

Стягування трифтонгу [aʊə] до монофтонгу [a:], яке зафіксоване лише в одного інформанта (чоловік, колишній шахтар, 83 роки, Carlton): *our* [a:], "хоча загальною характеристикою трифтонгів Йоркширського діалекту є їх реалізація у повному обсязі" [3, с. 74].

Вимова дифтонгу [eɪ] у буквосполученні *ight* інформантами нижчого класу 20-25 років: *right* [ɹeɪt].

На основі проаналізованих особливостей вимови робимо висновок, що "для мовця, акцент – це частина його "я", звична форма вираження його думок, пов'язана зі світом його друзів, його сімейним, національним укладом життя" [7, с. 17].

З вищеописаних особливостей діалекту Західного Райдингу, ми можемо зробити висновок, що мовлення жителів цього регіону вказує на його територіальну варіативність. В усіх вказаних тенденціях спостерігається соціальна забарвленість звукових змін. Утверджується принцип діалектичної єдності соціального та територіального, соціального та індивідуального [7, с. 25].

Рекурентними загально регіональними, -віковими та -класовими фонетичними особливостями досліджуваних монологів є твердий приступ та Йоркширська асиміляція. Відмінності на сегментному рівні стосуються значною мірою вокалічної системи. Серед особливостей вокалізму та консонантизму зустрічаються ті, які характерні для мовлення інформантів усіх проаналізованих соціальних класів та вікових груп (реалізація закінчення *-ing* як [ɪn]; втрата фрикативного [h] на початку слів; реалізація дифтонгу [ou] в монофтонгах [ɔ:], [v], [ʊ]; голосного [ʊ] замість [ʌ]) та ті, які маркують мовлення окремих жителів Західного Райдингу (реалізація зубних приголосних [θ], [ð] як губно-зубних [f] або [v] у віковій групі 20-25 років нижчого соціального класу; заміна в ненаголошеній позиції редукованого [ə] на задній відкритий [ɒ] у інформантів робітничого класу).

Йоркширський діалект не можна розглядати як "нероздільний моноліт", адже навіть у межах вищеописаного регіону його існування виділяється багато особливостей, характерних окремо для жителів Південного (реалізація флексії "ed" як [əd]) чи Західного Йоркширу (реалізація дифтонгу [ɪə] як [eə]). Це висловлювання підтверджує думку Травкіної А.Д., що "межі регіональних вимов не обов'язково співпадають з межами графств як адміністративних одиниць: ареал, в межах якого спостерігається гомогенний характер регіональної вимови, зазвичай, набагато менше графства. У цьому сенсі виділення, наприклад, ланкаширського або йоркширського діалектів є умовним, спрощеним" [6, с. 6-7].

Література:

1. Бродович О. И. Диалектная вариативность английского языка / О. И. Бродович. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1988. – 194 с.
2. Валиев С. А. Рефлексы смычно-гортанного слогового акцента литературного английского языка и в северно-английских и южноанглийских диалектах Великобритании / С. А. Валиев // Вопросы фонетики, диалектологии и истории языка. Лингвистическое исследование. – М.: 1976. – Т. 1. – С. 14-29.
3. Ледаева Е. В. Интонационное оформление дискурсивных элементов английской разговорной речи (на материале Йоркширского диалекта английского языка): дисс. ... канд. фил. наук: 10.02.04 / Ледаева Евгения Валерьевна. – Иваново, 2002. – 224 с.
4. Маковский М. М. Английская диалектология. Современные английские территориальные диалекты Великобритании / М. М. Маковский. – М.: Высшая школа, 1980. – 210 с.
5. Михалева Е. И. Фонетические особенности диалектно окрашенной лексики аспекте ее восприятия (перцептивно-фонетическое исследование на материале северных акцентов Англии): дисс. ... канд. фил. наук: 10.02.04 / Михалева Елена Игоревна. – Москва, 2007. – 170 с.
6. Травкина А. Д. Английское региональное произношение: Учебное пособие / А. Д. Травкина. – Калинин: КГУ, 1986. – 60 с.
7. Шевченко Т. И. Социальная дифференциация английского произношения / Т. И. Шевченко. – М.: Высшая школа, 1990. – 144 с.
8. Foulkes P. *Urban Voices* / P. Foulkes and G. J. Docherty. – L.: Arnold, 1999. – 313 p.
9. Kellert A. *The Yorkshire Dictionary of Dialect, Tradition and Folklore* / A. Kellert. – Otley, West Yorkshire: Smith Settle, 2008. – 217 p.
10. Kizzi E. *Dialects in Films: Examples of South Yorkshire. Grammatical and Lexical Features from Ken Loach Films* [Електронний ресурс] / E. Kizzi // *Dialectologia*. – 2009. – № 3. – P. 1-21. – Режим доступу до журн.: www.publicacions.ub.edu.
11. Labov W. *The Social Stratification of English in New York City* / W. Labov. – Washington D.C., 2006. – 485 p.
12. Trudgill P. *The Social Differentiation of English in Norwich* / P. Trudgill. – L.: Cambridge University Press, 1974. – 211 p.
13. Wakelin M. *English Dialects: An Introduction* / M. Wakelin. – L., 1972. – 189 p.
14. Wells J.C. *Accents of English* / J. C. Wells. – L.: Cambridge University Press, 1982. – Vol. 2: *The British Isles*. – 465 p.
15. Wright P. *Yorkshire's Yammer* / P. Wright. – L., 1994. – 64 p.